

WYCHOWANIE DO WARTOŚCI

„Gdy spotykam dziecko, budzi ono we mnie dwa uczucia: czułości do tego, kim ono jest, oraz szacunek do tego, kim może zostać w przyszłości.”

Ludwik Pasteur

Które wartości są najważniejsze? Co chcielibyśmy przekazać dzieciom, by wyrosły na szczęśliwych, „dobrych i porządnym” ludzi? System wartości człowieka budowany jest przez rodziców, rodzinę, nauczycieli, kolegów czy środowisko. Możemy wyróżnić wartości moralne, ekonomiczne, estetyczne, poznawcze, prawne czy religijne.

Głównym przekaznikiem wartości jest wychowanie, rozumiane jako przygotowanie człowieka do życia i kształtowanie jego osobowości w warunkach konkretnej rzeczywistości społecznej i cywilizacyjnej. Obejmuje ono zarówno świadome i celowe oddziaływania na jednostkę odpowiedzialnych za wychowanie osób (rodziców, wychowawców, nauczycieli) i instytucji oraz systemu wychowania równoległego (telewizja, radio, film, prasa, literatura, sztuka, instytucje naukowe i kulturalne, sport itp.) ,jak i wysiłki człowieka nad kształtowaniem własnej osobowości.

Proces ten nie ogranicza się tylko do okresu dzieciństwa i młodości – lecz trwa przez całe życie ludzkie, gdyż zmienia się rzeczywistość i wymaga od człowieka ciągłego doskonalenia własnej osobowości, ponieważ musi dostosować się do tych zmian zarówno dotyczących życia indywidualnego, jak do życia w społeczeństwie.

Wychowanie spełnia dwie różne funkcje w rozwoju jednostki i rozwoju społeczeństwa, mianowicie:

- Funkcję zachowawczą, która realizuje się w organizowanych procesach wychowawczych i oddziaływaniach naturalnych, gdyż przekazuje wychowankom dziedzictwo poprzednich generacji – wartości kulturowe, wzory zachowań, postawy, nawyki. Przez wychowanie utrzymujemy ciągłość kulturową, zachowują się wartości poprzednich pokoleń.
- Funkcję twórczą, która zmierza do przygotowania jednostek do podejmowania nowatorskich przekształceń dotychczasowych form egzystencji ludzkiej doskonalących dotychczasowe osiągnięcia, poszukujących nowych wartości i rozwiązań w różnych dziedzinach. Także w dziedzinie wychowania, jeśli ma ono wzbogacić i rozwijać osobowość człowieka.

Wychowanie to wprowadzenie dzieci i młodzież w kulturę własnego narodu i społeczeństwa, kulturę mowy ojczystej i języka ojczystego, a także oddziaływanie rodziców, wychowawców, nauczycieli na dzieci i młodzież, jak również na starszych poprzez przykład postępowania, czyny, wskazania słowne.

Jednym z celów wychowania jest stworzenie systemu wartości, który stanowi fundament życia człowieka. Każdy z nas z dzieciństwa wnosi bagaż składający się z przekazanych nam przez rodziców wartości, wzorców zachowań, nawyków, przekonań, poglądów, norm społecznych czy zapatrywań na świat. Ten system wartości buduje osobowość i kształtuje życie człowieka. Decyduje o tym co dla danej jednostki jest istotne, co cenne, co właściwe, co dobre, a co złe. Wpływa on również na nasze potrzeby, dążenia, pragnienia. To głównie od rodziców zależy, jak proces ten będzie przebiegał i jaki powstanie system wartości. Stworzenie „właściwych” hierarchii szczególnie ważne jest we współczesnym świecie, gdzie wartości podlegają nieustannym i szybkim zmianom. Młodzi ludzie łatwo mogą zgubić się w tym chaosie różnorodnych poglądów i sprzecznych

informacji. A to właśnie oni potrzebują wartości, aby właściwie przebiegał ich rozwój, a w dorosłym życiu mogliby prawidłowo funkcjonować w społeczeństwie. Tak więc, jak wychować „dobrego” człowieka?

Wartości, które chcemy przekazać dzieciom:

Najważniejsza jest świadomość celu, do jakiego wychowanie ma prowadzić. Istotne jest to, by nie wychowywać w sposób przypadkowy, chaotyczny, by przemyśleć i umieć uzasadnić każdy kolejny krok podejmowany wobec wychowanka. Najpierw należy zastanowić się, które wartości są najważniejsze i które chcielibyśmy przekazać dzieciom. Czy bardziej liczą się te materialne czy moralne? Co jest ważniejsze „mieć” czy „być”? Miłość, szacunek do innych i do siebie, uczciwość, kultura, odpowiedzialność, odwaga, współczucie, tolerancja, uprzejmość, szczerłość, patriotyzm, wiara, pomoc, wykształcenie, przyjaźń, zaufanie, ugodowość, bezpieczeństwo, pracowitość, zrozumienie, otwartość, ciekawość świata, pokora, samodzielność... . Co stanowi największą wartość? To rodzice muszą głęboko zastanowić się co jest dla nich ważne i zdecydować, które z tych wartości chcą przekazać dzieciom. I znów powraca pytanie: Do czego chcemy wychować nasze dzieci? Które wartości powinny obowiązywać zawsze? Czy te przekazywane przez dziadków, związane z kulturą i historią naszego narodu? Które z nich straciły już na znaczeniu, a które pojawiły się jako nowe? Jaki wpływ na rozwój naszego dziecka mają tradycje rodzinne? Żyjemy w czasach, gdy wartości podlegają ciągłym i dynamicznym zmianom. Wartości, które przetrwały przez stulecia nie zawsze są akceptowane przez współczesnych rodziców. Istnieją również takie wartości, które w naszym rozumieniu nie podlegają zmianom, np. sprawiedliwość, odwaga, pracowitość, uczciwość czy odpowiedzialność. Badania wskazują, że większość tych „starych” wartości rodzice chcą zaszczepić swoim dzieciom.

Bardzo ważną wartością, o której nie powinno się zapominać jest wartość życia. Współczesny człowiek wpada często w głęboki kryzys: traci sens życia. Coraz więcej osób traci wiarę w sens życia, dlatego rodzi się potrzeba odzyskania tej podstawowej dla człowieka wartości. Rodzice powinni więc wychowując swoje dzieci uczyć je poszukiwania "sensu życia". Świadomość sensu życia, ostatecznej racji naszej egzystencji i wpisanych w nią wydarzeń - radosnych i trudnych, cierpień i wzniosłych uniesień - ma kluczowe znaczenie dla życiowej dojrzałości i wpływa na życie człowieka w jego wszystkich, najdrobniejszych nawet przejawach.

Drugą wartością, którą należy wpajać jest wartość samorealizacji. Samorealizacja jest wewnętrznym procesem, który pozwala człowiekowi posuwać się naprzód w jego ludzkim byciu, w jego człowieczeństwie. Rodzice mają do spełnienia ogromnie ważną misję w której nikt nie może ich wyręczyć: powinni pomóc swoim dzieciom zrozumieć na czym polega prawdziwa dojrzałość i pomóc do niej dotrzeć. Muszą więc ciągle pracować nad rozwojem dziecka i jego zdolności. Podstawową zdolnością człowieka jest umiejętność kochania. Rodzice winni więc zaangażować się całkowicie, zarówno duszą jak i ciałem, aby ich dzieci rozwinęły w tej dziedzinie swe zdolności. Dziecko uczy się kochać tylko wtedy, gdy samo czuje się kochane i szanowane. Rodzice winni zatem tak postępować, aby ich dziecko odczuło tę miłość, miłość bezwarunkową, by czuło się kochane, akceptowane, rozumiane.

Kolejna wartość to wartość innych. Współczesna kultura posiada tendencję, aby widzieć wartość ludzi odpowiednio do tego: co mi dają lub na ile mi służą. Nie doceniamy osoby ludzkiej samej w sobie, lecz patrzymy na nią przez pryzmat przydatności. Trzeba więc wychowywać dziecko ku takim cnotom jak: pokora - nie jestem wart więcej niż inni, ale tyle samo co inni, szacunek: zawsze winniśmy go okazywać innym, szczerłość - nigdy nie powinienem nikogo oszukiwać, ale zawsze mówić innym prawdę, sprawiedliwość - powinienem szanować prawa innych ludzi, które są takie same jak moje, wyrozumiałość - powinienem rozumieć innych, zdając sobie sprawę z tego, że każdy jest inny, miłosierdzie - powinienem z miłością pochylać się nad nędzą i niedolą innych ludzi i pomagać im, miłość - powinienem kochać innych, służba -

powiniennem służyć innym aby pomóc im wzrastać, solidarność - trzeba być solidarnym nie tylko w radościach, ale także w smutku i cierpieniu. Jeśli jesteśmy chrześcijanami to winniśmy również przekazać naszym dzieciom wartość "Boga" jako wartość podstawową w naszym życiu.

Jak przekazać wartości dzieciom

W wychowaniu dzieci bardzo ważnym jest stworzenie w rodzinie klimatu porozumienia i dialogu. Przekazanie wartości powinno odbywać się w rodzinnej, pełnej miłości atmosferze. Wychowanie w demokratycznym duchu przyniesie o wiele więcej korzyści, niż stosowanie przymusu czy ostrej dyscypliny. Dziecko rodząc się nie ma zakodowanego regulaminu, który uczy go moralnego postępowania. To rodzice przekazują mu wzorce zachowań w różnych sytuacjach życiowych. Mama i tata tłumaczą dziecku, które zachowania ich zdaniem są dobre, a które złe i dlaczego. Jak należy postępować, żeby nie krzywdzić innych i siebie samego.

Najważniejszym sposobem trwałego przekazania dzieciom wartości jest własny przykład i harmonia między deklaracjami słownymi a życiem. Dziecko uczy się przede wszystkim przez naśladowanie. Obserwuje postępowanie mamy i taty, słucha co mówią, patrzy jak reagują. Dzieci przejmują hierarchię wartości od rodziców, którzy są dla nich najważniejszym przykładem. Dzieci kierują się nie tym, co rodzice mówią, ale tym jak postępują. Najważniejsza zasada: **To co mówimy musi być spójne z tym co robimy**. Słowo to tylko informacja, ale żeby mogło nabrać znaczenia, musi być powiązane z doświadczeniem. Rodzic, który wpaja (w mowie) dziecku wspaniałą wartość, jaką jest uczciwość, a jednocześnie jedzie z dzieckiem autobusem „na gapę” (bo przecież to tylko dwa przystanki), niech nie dziwi się, jak jego potomek również tak będzie pojmował uczciwość. Później tacy rodzice obwiniają dzieci za ich nieuczciwe postępowanie. Rodzice nie chcąc martwić dziecka, ukrywają przed nim swoje kłopoty. Dziecko widzi zatroskanych rodziców, ale kiedy ich pyta co się stało, otrzymuje odpowiedź: *„Nic, wszystko jest w porządku. Idź sobie pograj na komputerze.”* Jak ma ono zrozumieć taką sytuację? Jaką ma z tego wynieść naukę? Czy możemy takiemu dziecku przekazać wartość, jaką jest szczerowość? Czy dziecko takie po pewnym czasie nie dojdzie do wniosku, że jeśli komuś dzieje się krzywda, to nie moja sprawa, zajmę się czymś przyjemnym? Przecież chcemy, żeby nasz potomek był osobą empatyczną, współczującą innym.

Rodzice mają szansę dopiero wtedy przekazać dzieciom hierarchię wartości, kiedy sami prowadzą zgodnie z nią swoje życie. Są oni stróżami wartości w tym, często „trudnym” świecie, tworzą zrozumiałe reguły i czytelne zasady postępowania swoich dzieci. Jaką nasze dziecko wybierze drogę życia i jak sobie w nim poradzi, zależy przede wszystkim od tego, w jaki bagaż wartości go wyposażymy. Podkreślić więc należy z całą mocą, że wychowanie do wartości będzie tym skuteczniejsze, im bardziej oboje rodzice będą żyć życiem ukształtowanym według tych walorów.

Wychowanie dziecka to bardzo trudne i odpowiedzialne zadanie. Człowiek, szczególnie ten mały lub młody potrzebuje pozytywnych wzorców by mógł w pełni rozwijać swoje człowieczeństwo. Zadaniem rodziców jest dać te pozytywne wzorce oraz wpić swojemu dziecku dobre zasady, bo to one w obecnej chwili i w przyszłości, pomogą mu pokonać trudności i dokonać dobrych, wartościowych i odpowiedzialnych wyborów.

Opracowała:

Anna Bindek - psycholog